

MAVZU: DEVIANTOLOGIYA ASOSLARI

Reja:

1. Deviantologiyaning predmeti, maqsadi va vazifalari.
2. Deviant xulq-atvorning psixologik, ijtimoiy va biologik sabablari hamda rivojlanish mexanizmlari.
3. O'quvchilarda deviant xulq belgilarini erta aniqlash bo'yicha kuzatish va diagnostika metodlari.
4. Deviant xulq-atvor xavfini kamaytirish uchun profilaktik dasturlar ishlab chiqish va amalga oshirish yo'llari.
5. Ota-onalar, pedagoglar va mutaxassislar bilan hamkorlikda deviant xulq-atvorli o'quvchilar bilan ishlash strategiyalari.

Tayanch so'z va iboralar: Deviant xulq-atvorning turlari (agressiv, avtoagressiv), giyohvandlikka moyillik, maktabdan qochish, huquqbuzarlik.

1. Deviantologiyaning predmeti, maqsadi va vazifalari

Jamiyatda har bir inson belgilangan qoidalarga, axloqiy me'yorlarga va qonunlarga amal qilib yashashi kerak. Ammo hayotda shunday holatlar uchraydiki, ayrim insonlar bu me'yorlardan og'ishadi. Shu xulq-atvor me'yorlarini va ularning sabablarini o'rganuvchi fan — **deviantologiya** deb ataladi.

Bu o'rinda iqtisodiy ko'rsatkichlar va odamlarning g'azabi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashga uringan Morsining mulohazalarini ta'kidlab o'tish lozim; Aristotel oilaviy tarbiyani jamiyatni deviatsiyalardan xalos etish usuli sifatida qaragan; Sh.Monteske, Ch.Bekkaria va Volterning jinoyatlarning oldini olish, faqat qasos olish haqida qayg'urish zarurligi haqidagi fikrlari (kelajakda ularning g'oyalari huquq nazariyasining progressiv konsepsiyasining rivojlanishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi, uning doirasida jazolashda eng muhimi samaradorlik, jinoyatning salbiy oqibatlarini oldini olish qobiliyati tamoyili himoya qilinadi) va boshqalar.

Deviantologiya fanining predmeti – me'yordan chetga chiqish holatlari, ya'ni inson xulq-atvorining jamiyat qoidalariga zid tomonlarini o'rganadi.

Deviantologiya fanining maqsadi – jamiyat va shaxs uchun xavf tug'diradigan deviant xatti-harakatlarning sabablarini anglash va ularni oldini olish yo'llarini topish.

Deviantologiya fanining vazifalari:

deviant xulq turlarini aniqlash, ularning psixologik va ijtimoiy xususiyatlarini o'rganish.

sabablarni tahlil qilish – oila, maktab, muhit, psixologik holat yoki individual xususiyatlar ta'sirini o'rganish.

profilaktika ishlari – deviant xulq-atvorning oldini olish uchun tarbiyaviy va ta'limiy choralar ishlab chiqish.

korreksion ishlar – deviant xulq-atvorli bolalar bilan individual ishlarini tashkil etish.

tizimli hamkorlik – ota-onalar, o'qituvchilar va psixologlar o'rtasida hamkorlikni ta'minlash.

Deviatsiya (og'ish xulq-atvor) — shaxs yoki guruhning ijtimoiy me'yorlardan chetlashgan va jamiyat tomonidan salbiy munosabat uyg'otadigan har qanday xatti-harakati, faoliyati yoki xususiyatlaridir. Quyidagi asosiy jihatlarni ta'kidlash lozim:

Deviatsiyaning nisbiylik xususiyati: Bir madaniyat yoki ijtimoiy guruhda og'ish deb qaralgan narsa, boshqasida me'yor bo'lishi mumkin. Masalan, ayrim madaniyatlarda spirtli ichimliklar iste'moli oddiy hol hisoblansa, boshqalarida qat'iyan qoralanadi. Shu tarzda, og'ish mutlaq tushuncha emas, balki vaziyatga bog'liq holda aniqlanadi.

Deviatsiyaning o'zgaruvchanligi: Ijtimoiy me'yorlar muntazam o'zgarib turadi, natijada og'ish haqidagi tasavvurlar ham rivojlanib boradi. O'tmishda og'ish deb hisoblangan narsa bugungi kunda me'yorga aylanishi mumkin.

Deviatsiyaning ko'p qirraliligi: Og'ish xulq-atvor hayotning turli jabhalarida namoyon bo'lishi mumkin: axloq sohasida (jinoyatchilik, ichkilikbozlik), din sohasida (bid'at), siyosat sohasida (muxoliflik), estetika sohasida (nostandart yondashuv)

2. Deviant xulq-atvorning psixologik, ijtimoiy va biologik sabablari hamda rivojlanish mexanizmlari

Deviant xulq-atvor nima?

Deviant xulq-atvor (lot. deviation – og'ish) – ijtimoiy me'yorlarga zid bo'lgan xulq-atvor. Deviant xulq-atvor “ijtimoiy deviatsiya” deb ham ataladi. Deviant xulq-atvor barcha davlat va jamiyat uchun katta ijtimoiy-psixologik muammo hisoblanadi.

I. Biologik omillar:

Genetik moyillik: Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ayrim genetik omillar agressivlik, qaram bo'lishga moyillik yoki impulsivlik kabi og'ish xulq-atvorning ma'lum turlarini rivojlantirish xavfini oshirishi mumkin. Biroq genlar xulq-atvorni bevosita belgilamaydi, balki faqat atrof-muhit ta'siriga qarab yuzaga chiqishi yoki chiqmasligi mumkin bo'lgan moyillikni shakllantiradi.

Neyrobiologik omillar: Bosh miya tuzilishi va faoliyatidagi anomaliyalar, masalan, peshona bo'laklarining shikastlanishi (rejalashtirish, o'zini nazorat qilish va qaror qabul qilish uchun mas'ul) impulsivlik, agressivlik va ijtimoiy xulq-atvorning buzilishiga sabab bo'lishi mumkin. Ayrim neurotransmitterlar (masalan, serotonin, dofamin) kayfiyat, impulsivlik va agressivlikni boshqarishda muhim rol o'ynaydi. Ularning muvozanatining buzilishi og'ish xulq-atvor xavfini oshirishi mumkin.

Gormonal omillar: Testosteron kabi gormonlar darajasi agressivlik va impulsivlikka ta'sir qilishi mumkin. Biroq, shuni yodda tutish kerakki, gormonlar deviant xulq-atvorning yagona sababi emas, balki omillardan biridir.

Fiziologik omillar: Organik kasalliklar, bosh jarohati, uyqu va ovqatlanishning buzilishi bilvosita deviant xulq-atvorning rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin, bu esa kognitiv funksiyalar, kayfiyat va o'z-o'zini nazorat qilishni yomonlashtiradi.

II. Psixologik omillar:

Shaxsiy xususiyatlar: O'ziga past baho berish, xavotirlanish, o'ziga ishonchsizlik, impulsivlik, nomukammallik hissi kabi ba'zi shaxsiy xususiyatlar deviant xatti-harakatlar xavfini oshirishi mumkin. Bunday xususiyatlarga ega bo'lgan shaxslar deviant xulq-atvordan kompensatsiya yoki o'zini tasdiqlash usuli sifatida foydalanishlari mumkin.

Kognitiv buzilishlar: Deviant xatti-harakatlar ko'pincha ratsionalizatsiya, mas'uliyatni inkor etish, zararni minimallashtirish, deviant xatti-harakatlarni ideallashtirish kabi kognitiv buzilishlar bilan birga keladi. Bu buzilishlar o'z xatti-harakatlarini oqlash va aybdorlik hissini kamaytirish imkonini beradi.

Emotsional muammolar: Emotsiyalarni samarali boshqara olmaslik, surunkali xavotir, tushkunlik, g'azab salbiy his-tuyg'ularni yengish usuli sifatida deviant xatti-harakatlarni keltirib chiqarishi mumkin.

Intellektning past darajasi: Ba'zi hollarda intellektning past darajasi ijtimoiy me'yorlar va deviant xulq-atvor oqibatlarini tushunishni qiyinlashtirishi mumkin.

Jarohatli tajriba: Bolalikda jismoniy, jinsiy yoki emotsional zo'ravonlik, yaqinlarini yo'qotish, oila yoki maktabdagi salbiy tajribalar psixologik salomatlikka jiddiy ta'sir ko'rsatishi va deviant xulq-atvorning rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin.

III. Ijtimoiy omillar:

Oila: Nizolar, zo'ravonlik, qo'llab-quvvatlash va nazoratning yo'qligi bilan tavsiflanadigan notinch oila deviant xulq-atvor xavfini sezilarli darajada

oshirishi mumkin. Tarbiya uslubi, ota-onalar va farzandlar o'rtasidagi munosabatlar hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Tengdoshlar guruhi: Tengdoshlar guruhining ta'siri, ayniqsa, o'smirlik davrida kuchli bo'ladi. Deviant guruhga qo'shilish deviant me'yorlar va xulq-atvorni o'zlashtirishga olib kelishi mumkin. Konformizm va guruh bosimi deviant xatti-harakatlarga undashi ehtimoli mavjud.

Ijtimoiy-iqtisodiy omillar: Kambag'allik, ishsizlik, tengsizlik, ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlaridan foydalanish imkoniyatining yo'qligi — bularning barchasi deviant xulq-atvor xavfini oshiradi. Ijtimoiy deprivatsiya begonalashish va umidsizlik hissini keltirib chiqarishi mumkin.

Madaniy omillar: Madaniy me'yorlar va qadriyatlar deviant xulq-atvorni idrok etishga ta'sir ko'rsatadi. Bir madaniyatda deviant deb hisoblangan narsa boshqa madaniyatda me'yor bo'lishi mumkin.

Deviant xulq-atvorning rivojlanish mexanizmlari:

Ijtimoiylashuv — ijtimoiy me'yorlar va rollarni o'zlashtirish jarayoni. Noto'g'ri ijtimoiylashuv deviant xatti-harakatlarga olib kelishi mumkin.

Kuchaytirish: Deviant xulq-atvorning ijobiy mustahkamlanishi (masalan, e'tibor, tengdoshlarning ma'qullashi) uning mustahkamlanishiga olib kelishi mumkin.

O'rganish: Deviant xatti-harakatlar boshqa odamlarni kuzatish yoki to'g'ridan-to'g'ri o'rganish orqali o'rganilishi mumkin.

O'z-o'zini identifikatsiya qilish: Inson o'zini deviant guruh bilan identifikatsiya qilishi va uning qadriyatlari hamda me'yorlarini qabul qilishi mumkin.

3. O'quvchilarda deviant xulq belgilarini erta aniqlash bo'yicha kuzatish va diagnostika metodlari.

O'smirlarning deviant xulq-atvori diagnostikasi.

Deviant xulq-atvorni erta aniqlash — maktab psixologining eng muhim vazifalaridan biri. Agar og'ishishlar vaqtida sezilsa, ularni bartaraf etish oson

bo'ladi va bola sog'lom rivojlanishiga qayta yo'naltiriladi. Shu maqsadda kuzatish va diagnostika metodlari qo'llaniladi.

1. Kuzatish metodi: O'quvchining tabiiy sharoitdagi (sinfda, uyda, tengdoshlar orasida) xatti-harakatini diqqat bilan kuzatish.

Belgilari:

Intizomsizlik, qo'pollik, agressiya;

Jamoadan tashqari yolg'izlik yoki izolyatsiya;

Sababsiz dars qoldirish, uy vazifalarini bajarmaslik;

Zararli odatlarga qiziqish (sigareta, telefon, internet).

Kuzatish o'quvchining real muhitidagi holatini ko'rishga yordam beradi. Lekin obyektivlik uchun uni uzoq muddatda va turli sharoitlarda olib borish kerak.

2. Suhbat va anketa metodi: Bolaning ichki dunyosi, fikrlari va his-tuyg'ularini bilish.

Qo'llaniladigan usullar:

➤ Individual suhbat (ishonchli muhitda);

➤ Guruhli anketa (masalan, "Mening oilam", "Mening do'stlarim", "Men nimaga qo'rqaman?" kabi).

Bolaning ehtiyojlari, muammolari va qiziqishlarini ochishda samarali.

3. Sotsiometriya metodi: Sinf jamoasida o'quvchining o'rnini va tengdoshlari bilan munosabatini aniqlash.

Misol: Boladan "Sen kim bilan bir guruhda ishlashni xohlaysan?" deb so'ralsa, javoblar orqali u sinfda lidermi, chetlatilganmi yoki izolyatsiyada ekanligi ko'rinadi.

Agressiya, bug'ling qurboni yoki ijtimoiy izolyatsiyadagi bolalarni erta aniqlash mumkin.

4. Test va psixodiagnostika metodlari

Qo'llanadigan testlar:

➤ Agressiya darajasini o'lchash testlari (Bass-Darki shkalasi va h.k.);

- Xavotirlanish darajasi (Spilberger shkalasi);
- Depressiya, o'zini baholash testlari;
- Qimorli o'yinlar, internet, gadjetlarga qaramlik testlari.

Bolaning ichki ruhiy holatini chuqurroq anglash imkoniyatini beradi.

5. Ota-ona va o'qituvchilardan ma'lumot yig'ish: Bolaning uy va maktabdagi xatti-harakatini qiyosiy tahlil qilish.

Usullar:

- Ota-onalar bilan intervyu;
- O'qituvchilardan bola haqida fikr olish.

O'quvchi turli muhitlarda o'zini qanday tutishi haqida to'liq tasavvur shakllanadi.

Deviant xulq-atvorni erta aniqlashda kompleks yondashuv zarur: kuzatish, suhbat, sotsiometriya, test va ota-onadan ma'lumot olish. Bu usullar maktab psixologiga har bir o'quvchi ing holatini aniq ko'rish va vaqtida chora ko'rish imkoniyatini yaratadi.

O'quvchilarni guruhlash va kodlash

001-003 papkalarni yuritish

O'quvchilarning ijtimoiy portreti kuzatuvlar, o'tkazilgan ishlar tahlili, sinf rahbari tavsiyalari hamda psixologik tahlil (diagnostika) natijalariga asoslanib tuziladi.

Voyaga yetmaganlar 3 toifaga guruhlanadi va kodlanadi:

➤ **Avtodestuktiv xulqqa moyilligi bo'lgan o'quvchilar** — o'ziga zarar yetkazish yoki bilvosita o'zini shikastlash xavfini ko'rsatuvchi holatlar. Bu insonning jismoniy, psixik yoki ijtimoiy farovonligiga zarar yetkazuvchi ongli yoki ongsiz har qanday harakat bo'lishi mumkin.

➤ **Destruktiv xulqqa moyilligi bo'lgan o'quvchilar** — bu bevosita yoki bilvosita zarar yetkazishga, tartibni buzishga, munosabatlarni izdan chiqarishga qaratilgan vayronkor, agressiv yoki ijtimoiy me'yorlarga zid xatti-harakatlar.

➤ **E'tibor talab qiluvchi o'quvchilar** — emotsional sohada qiyinchiliklari bor, giperaktiv yoki passiv, o'z-o'zini baholashida muammolari mavjud, ijtimoiylashishda qiyinchiliklarga duch keladiganlar.

“Guruhlash” ro'yxatlarini shakllantirish mezonlari

1. O'quvchilarning muammoli holatini aniqlash sohalari:

Ta'lim faoliyati

Tengdoshlar bilan munosabatlar

Kattalar bilan munosabatlar

Xulq va harakatlar

Kasbga yo'naltirish

Ijtimoiylashuv

2. Zarur ma'lumotlarni olish usullari:

Ro'yxatga olingan qoidabuzarliklarni tahlil qilish

Sotsiometrik tadqiqotlar

Kuzatuv

Suhbatlar

Pedagoglarning o'quvchi haqidagi fikrlarini o'rganish

Diagnostika

3. Kodlash tizimini tanlash (misol):

001 – Avtodestuktiv xulqqa moyil o'quvchilar

002 – Destruktiv xulqqa moyil o'quvchilar

003 – E'tibor (korreksiya) talab qiluvchi o'quvchilar: emotsional intellekt, ijtimoiylashuv, shaxsiy ehtiyojlar yo'nalishida

4. Har bir maqsadli guruh (001–003) bo'yicha o'quvchilarning zarur shaxsiy hujjatlari kodlangan papkada saqlanadi. Barcha ishlar jurnalga qayd etiladi va bayonnoma shaklida rasmiylashtiriladi. Korreksion ish samaradorligini oshirish maqsadida dasturlarga o'zgartirishlar kiritiladi.

5. Analitik ma'lumotlar asosida natijalarda ijobiy o'zgarishlarga erishgan o'quvchilar guruhdan chiqariladi, biroq psixolog ularni kuzatishni davom ettiradi.

6. Voyaga yetmaganlarning ijtimoiy xavfli holatda bo'lishi bo'yicha ro'yxat tuzish ijtimoiy-psixologik yordamga muhtoj va nazorat ostida bo'lgan voyaga yetmaganlarning ro'yxatini maktabning ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari tuzadi. Bu ro'yxat O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligining 2020-yil 18-dekabrdagi 308-son buyrug'i bilan tasdiqlangan "Umumta'lim muassasalarida ijtimoiy xavfli holatda bo'lgan voyaga yetmaganlar bilan individual ishlarni tashkil etish va nazorat qilish tartibi to'g'risidagi nizom"ning 4-bobi, 16-bandiga muvofiq shakllantiriladi.

7. Psixologlar ro'yxatdagi o'quvchilarni o'rganadi, ularga xulosa beradi, muammoni aniqlaydi va tasdiqlaydi hamda ota-ona roziligi mavjud bo'lsa, o'quvchini muammo turiga qarab uchta korreksion guruhdan biriga kiritadi.

8. Sinf rahbarining so'roviga asosan, u taqdim etgan hamda so'rov mazmuni aniq ko'rsatilgan hisobot shaklida hamkorlik amalga oshiriladi.

4. Deviant xulq-atvor xavfini kamaytirish uchun profilaktik dasturlar ishlab chiqish va amalga oshirish yo'llari

Deviant xulq-atvor xavfini kamaytirish uchun turli xil usullar va yondashuvlardan foydalangan holda profilaktika dasturlari ishlab chiqiladi va amalga oshiriladi. Ushbu dasturlar ijobiy munosabatlarni shakllantirish, ko'nikmalarni rivojlantirish, qulay muhit yaratish va muammoli xatti-harakatlarni o'z vaqtida aniqlash va tuzatishga qaratilgan.

Deviant xulq-atvor profilaktikasi

Profilaktika – bu deviant xulq-atvorning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar tizimi.

Profilaktika dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish usullari:

1. Axborot-ma'rifiy usullar:

Deviant xulq-atvor, uning sabablari va oqibatlari haqida xabardorlikni oshirishga qaratilgan individual va guruhli suhbatlar, ma'ruzalar, seminarlar.

Sog'lom turmush tarzi, huquqiy me'yorlar, psixoaktiv moddalarni iste'mol qilish oqibatlari haqida ma'lumot berish.

Ko'rgazmali materiallardan foydalanish (bukletlar, plakatlar, videoroliklar).

2. Ijtimoiy-psixologik korreksion usullar:

Shaxsiy rivojlanish, muloqot ko'nikmalari, nizolarni hal qilish bo'yicha treninglar.

Psixologik muammolarni ishlab chiqish, o'z-o'zini adekvat baholash va stressni yengish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan guruhli va individual psixoterapiya. Samarali ijtimoiy xulq-atvor ko'nikmalarini rivojlantirishga imkon beradigan rolloq o'yinlar, vaziyatlarni modellashtirish.

3. Qulay muhitni yaratish usullari:

O'quvchilarning bo'sh vaqti va bandligini tashkil etish (sport seksiyalari, to'garaklar, qiziqishlariga ko'ra klublar). Oila, maktab va boshqa ijtimoiy institutlarda ijobiy mikromuhitni shakllantirish.

Ota-onalar va boshqa ahamiyatli kattalarni profilaktika ishlariga jalb qilish.

4. Xavfni erta aniqlash va korreksiyalash usullari:

Ijtimoiy-psixologik testlash va so'rovnoma o'tkazish.

Psixologik-tibbiy-pedagogik komissiyalar ishi.

Tavsiyalar berish va erta yordam xizmatlari.

Profilaktik tadbirlar natijalarini monitoring va tahlil qilish.

5. Ota-onalar, pedagoglar va mutaxassislar bilan hamkorlikda

deviant xulq-atvorili o'quvchilar bilan ishlash strategiyalari

Deviant xulq-atvorili o'quvchilar bilan ishlash uchun ota-onalar, pedagoglar va mutaxassislar bilan hamkorlikda kompleks yondashuvni ishlab chiqish zarur. Bu yondashuv ota-onalar va mutaxassislarga tashxis qo'yish,

tavsiyalar berish, o'qitish va qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga olishi kerak. Ochiq muloqot o'rnatish, individual yordam rejalarini ishlab chiqish va jarayonning barcha ishtirokchilari harakatlarining izchilligini ta'minlash muhimdir.

Ishchi strategiya:

1. Muammolarni diagnostika qilish va aniqlash:

Kompleks yondashuv:

Mutaxassislar (psixologlar, logopedlar, defektologlar va boshqalar) ishtirokida bolaning har tomonlama baholanishini o'tkazish, shu jumladan tibbiy, psixologik va pedagogik jihatlarni qamrab olish.

Kuzatish:

Pedagoglar va mutaxassislar bolaning turli vaziyatlardagi xatti-harakatlari va o'zaro munosabatlarini tizimli ravishda kuzatib borishlari kerak.

Ma'lumotlarni tahlil qilish:

Tibbiy kartalar, pedagogik tavsifnomalar, test va anketa natijalarini o'rganish.

Ota-onalardan ma'lumot olish:

Ota-onalarni tinglash, bolaning muammolariga ularning nuqtayi nazarini bilish, shuningdek, oilaviy vaziyatning o'ziga xos xususiyatlarini bilish muhimdir.

2. Hamkorlik va hamkorlikni tashkil etish:

Muntazam uchrashuvlar:

Muammolarni muhokama qilish, strategiyalarni ishlab chiqish va natijalarni baholash uchun ota-onalar, o'qituvchilar va mutaxassislar bilan uchrashuvlar o'tkazish.

Shaxsiy maslahatlar: Ota-onalar va o'quvchilarga qiziqtirgan savollar bo'yicha individual tavsiyalar berish.

Guruh mashg'ulotlari: Ota-onalar va o'quvchilar bilan muloqot qilish, muammolarni hal qilish va o'zini o'zi boshqarish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan treninglar o'tkazish.

Ota-onalar majlislari: Tarbiya va ta'limning dolzarb masalalarini muhokama etish uchun mutaxassislarni taklif etgan holda ota-onalar majlislarini tashkil qilish.

Axborot-ma'rifiy faoliyat: Ota-onalar va o'qituvchilarga bolalarning yosh xususiyatlari, turli muammolarning sabablari va belgilari, shuningdek ularni bartaraf etish usullari haqida zarur ma'lumotlarni taqdim etish.

3. Individual yordam rejalarini ishlab chiqish:

Hamkorlikda rejalashtirish: O'quvchining xususiyatlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda, unga yordam ko'rsatishning individual rejalarini ishlab chiqish, bu jarayonga ota-onalar va mutaxassislarni jalb qilish.

Maqsad va vazifalarni belgilash: O'quvchi bilan ishlashda erishilishi lozim bo'lgan maqsadlarni, shuningdek, hal qilinishi kerak bo'lgan aniq vazifalarni ravshan ifoda etish.

Usullar va vositalarni aniqlash: O'quvchining xususiyatlari va oilaning imkoniyatlarini hisobga olgan holda qo'yilgan maqsadlarga erishish uchun eng samarali usul va vositalarni tanlash.

Natijalarni baholash: Qo'llanilayotgan usul va vositalarning samaradorligini muntazam baholab borish, zarur hollarda yordam rejasiga tuzatishlar kiritish.

4. Ota-onalar va pedagoglarni qo'llab-quvvatlash:

O'rganish: Ota-onalar va pedagoglar uchun o'quvchilarni tarbiyalash va o'qitish masalalarida ularning kompetentligini oshirishga qaratilgan treninglar va seminarlar o'tkazish.

Emotsional qo'llab-quvvatlash:

Ota-onalarga emotsional yordam ko'rsatish, qiyinchiliklarni yengishga ko'maklashish va ijobiy kayfiyatni saqlab qolish.

Oilaviy muammolarni hal qilishga ko'maklashish: O'quvchining xulq-atvori va o'zlashtirishiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan oilaviy muammolarni hal qilishda yordam berish.

Qulay muhit yaratish: Maktab va oilada o‘zaro tushunish, hurmat va qo‘llab-quvvatlash muhitini yaratish.

Aniq strategiyalarga misollar:

“Ijobiy qayta yo‘naltirish” usuli:

Bolaning diqqatini salbiy xatti-harakatlardan ijobiy xatti-harakatlarga ko‘chirish, ularni maqtash va rag‘batlantirish bilan mustahkamlash.

“Modellashtirish” metodi:

Bolaga to‘g‘ri xulq-atvor va muomala namunalarini ko‘rsatish orqali yangi ko‘nikmalarni o‘zlashtirishga yordam berish.

“Talablarni bosqichma-bosqich kamaytirish” usuli:

Bola yangi ko‘nikmalarni egallab, yangi sharoitga moslashib borgan sari unga qo‘yiladigan talablarni asta-sekin kamaytirish.

“Rag‘batlantirish va mukofotlash” usuli:

Motivatsiya va o‘ziga bo‘lgan ishonchni mustahkamlash uchun o‘quvchini kichik yutuqlari va muvaffaqiyatlari uchun rag‘batlantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

Asosiy adabiyotlar:

1. Asadov Yu, R. Musurmanov “O‘smirlar deviantxatti-harakatining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari” -T. Sano standart, 2011. –155 b.
2. Zmanovskaya Ye.V. Deviantologiya: (Psixologiya otklonyayushchegosya povedeniya). – M.: Izdatelskiy sentr “Akademiya”, 2004. — 288s.
3. Shneyder L.B. Deviantnoye povedeniye detey i podrostkov. – M.: Akademicheskij Proyekt; Triksa, 2005. – 336 s.
4. Hakimova I.M.Deviant xulq-atvor psixologiyasi: O‘quv qo‘llanma. – T.:O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2013. – 155 b.
5. Komilova N.G‘. Xulqi og‘ishgan bolalar psixologiyasi: Uslubiy qo‘llanma. – T., 2008

6. Nishanova Z.T., Tulyaganova. Sh.T. O'smirlik davrida qo'rquv holatlarining namoyon bo'lishi: Uslubiy qo'llanma. – T., 2009.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Beron R., Richardson D. Agressiya. – SPb.: Izdatelstvo "Piter", 2000. – 352 s.

2. Berkovis L. Agressiya: prichiny, posledstviya i kontrol. – SPb.: praym-YEVROZNAK, 2001. – 512 s.

3. Breslav G.E. Psixologicheskaya korrektsiya detskoy i podrostkovoy agressivnosti. – SPb.:Rech, 2004. – 144 s.

4. Gippenreyter Yu.B. Obщatsya s rebenkom. Kak? — M.: CheRo, 1998. — 240 s.

5. Lorens K. Agressiya (tak nazыvayemoye "zlo"). – SPb.: Amfora, 2001.- 349 s.

6. Lyutova Ye.K., Monina G.B. Trening effektivnogo vzaimodeystviya s detmi. — SPb.: OOO Izd-vo "Rech", 2001. – 191 s.